

MOŽNOSTI A PERSPEKTIVY VSTUPU ČESKÉ REPUBLIKY DO EUROZÓNY

Pavel Tuleja
Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné
Slezská univerzita v Opavě
Univerzitní nám. 1934/3, Karviná
Česká republika
Tuleja@opf.slu.cz

ABSTRAKT

Prior to its EU entry, the Czech Republic accepted the obligation to exert maximum efforts in order to fulfill conditions in the possible shortest time, on whose basis it will be able to accept the common European currency – the Euro. During the proper examination of the readiness of the Czech Republic for fulfilling this criterion one has to take into account both prerequisites, which are necessary for the integration of the Czech Republic into the Euro-zone, and the dispositions of the Czech economy to maintain positive effects arising from this membership. Since such a complex analysis concerning the preparedness of the Czech Republic for accepting the Euro would be rather extensive, we paid our attention merely to the examination of the extent, to which the Czech economy meets Maastricht nominal convergence criteria. Based on the analysis, we come to a conclusion that the Czech economy will not be able to meet this obligation in the following three years, mainly due to high deficits of public finances. In the last part, based on our estimates we claim that the Czech Republic could become a member state of the Euro-zone as early as in 2011. This article arose thanks to the support of the Grant agency of the Czech Republic within the project GA402/05/2758: „The integration of the financial sector of the new EU member states into EMU“.

KLÍČOVÁ SLOVA

Hospodářská a měnová unie, kritérium cenové stability, kritérium dlouhodobých úrokových sazeb, kritérium stability měnového kurzu, kritérium vládního deficitu, kritérium vládního dluhu, Maastrichtská kritéria nominální konvergence

1. Úvod

16. srpna 2006 byl na zasedání vlády České republiky projednán materiál „Příprava státního rozpočtu České republiky na rok 2007 a střednědobého výhledu na léta 2008 a 2009“, jenž na toto jednání předložil ministr financí Bohuslav Sobotka. Jak je z tohoto návrhu zřejmé,

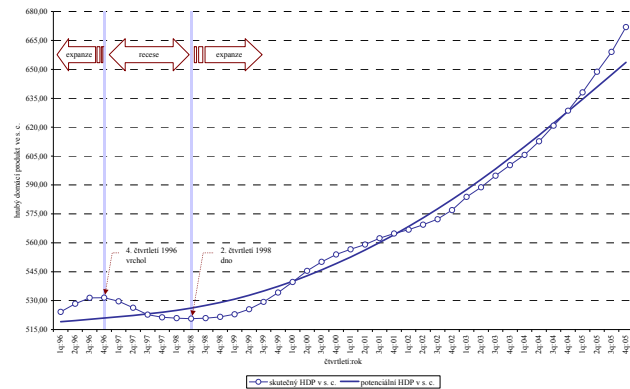
Ministerstvo financí ČR předpokládá, že v příštím roce dosáhnou příjmy státního rozpočtu hodnoty 886,7 mld. korun a výdaje výše 974,7 mld. CZK, z čehož vyplývá, že celkový deficit takto navrženého státního rozpočtu by měl nabýt hodnoty 88 mld. korun. Výše tohoto deficitu je ovlivněna především výrazným nárůstem mandatorních sociálních výdajů, u nichž se ve srovnání s letošním rokem, předpokládá nárůst o 69 mld. CZK, tj. o 17,1 %. Deficit veřejných financí by pak měl v příštím roce dosáhnout hodnoty 3,3 % HDP, přičemž v následujících dvou letech Ministerstvo financí předpokládá pokles tohoto deficitu na 3,0, resp. 2,6 % hrubého domácího produktu. Porovnáme-li tyto údaje s prioritami, jež si v rámci fiskální politiky stanovila v aktualizovaném „Konvergenčním programu“ česká vláda, tj. zaměřit se na ...postupné snižování podílu maastrichtského deficitu veřejných financí na HDP tak, aby v roce 2008 bylo dosaženo úrovně pod 3 % HDP“ [7], pak bychom tento malý odklon od přijaté strategie neměli považovat za závažný. Přesto tento návrh vyvolal u odborné veřejnosti poměrně živou diskusi, jejímž ústředním tématem, byl možný termín vstupu Česka do eurozóny. Příspěvkem do této diskuse je také tato stať, v níž zaměříme svou pozornost na posouzení míry, s níž česká ekonomika plní Maastrichtská kritéria nominální konvergence (dále také MKNK).

2. Hospodářský vývoj české ekonomiky v letech 1996-2005

V posledních jedenácti letech se česká ekonomika vyznačovala poměrně dobrou dynamikou hospodářského růstu, když hrubý domácí produkt vyjádřený ve stálých cenách roku 2000 ročně vzrostl v průměru o 2,56 %. V letech 1996-2005 se tak výkonnost české ekonomiky zvýšila zhruba o jednu čtvrtinu, když na konci námi sledovaného období dosáhla hodnota reálného HDP 121,27 procent úrovně tohoto ukazatele v roce 1996. Jak je zřejmé z obrázku 1, v tomto období prošlo české hospodářství třemi základními fázemi hospodářského cyklu, přičemž první fáze je spojena pouze s rokem 1996,

kdy v Česku doznávalo období hospodářského konjunktury, jehož počátek nalezneme v roce 1993. Druhou etapou bylo období dvouletého poklesu (1997-1998), v jehož průběhu se hodnota HDP reálné snížila o 1,49 p. b., a prozatím poslední fázi, již je doposavad trvající období hospodářského růstu.

Obrázek 1 – Skutečný a potenciální hrubý domácí produkt v České republice v letech 1996-2005 (s. c. 2000, vlastní odhad, %)

Pramen: Český statistický úřad a vlastní odhad

Poznámka: Údaje o vývoji potenciálního hrubého domácího produktu jsou autorovy vlastní odhady stanovené pomocí Hodrick-Prescottova filtru, jenž byl aplikován na sezónně očištěnou řadu zachycující čtvrtletní hodnoty hrubého domácího produktu přepočteného do stálých cen roku 2000.

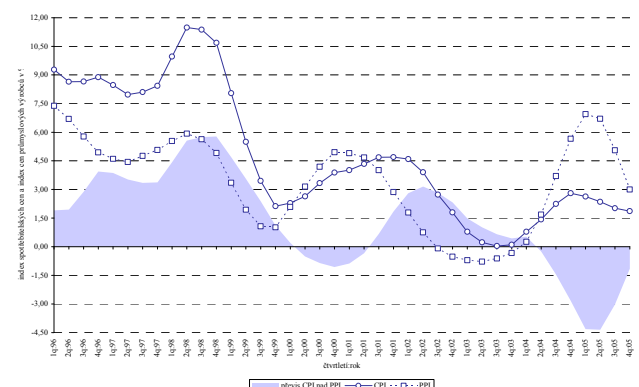
Výrazný vliv na dynamiku hospodářského růstu měla především agregátní poptávka, jejíž průměrné tempo růstu dosahovalo v letech 1996-2005 hodnoty 5,27 %. V důsledku tohoto vývoje tak v průběhu námi sledovaných jedenácti let vzrostly výdaje domácích a zahraničních ekonomických subjektů na tuzemském trhu statků a služeb o více než jednu polovinu. Nejvýznamnější pak k tomuto růstu přispívala zahraniční poptávka, jejíž průměrné tempo růstu dosáhlo výše 9,72 procent, přičemž především v prvních třech letech k tomuto vývoji přispívala zejména depreciace kurzu CZK/XEU, který v letech 1996-1998 kumulovaně oslabil o 6,31 %. Díky této vysoké dynamice růstu, se také postupně zvyšoval podíl zahraniční poptávky na národohospodářské poptávce, a to z původní 30,01 % (1996) na konečných 45,96 %. Hlavním tahounem růstu agregátní výdajů se zahraniční poptávka stala v letech 1997-2001 a 2003-2005.

Na nabídkové straně ekonomiky hrál v letech 1996-2005 nejvýznamnější roli sektor služeb, jehož podíl na tvorbě hrubé přidané hodnoty dosahoval 57,91 procent a jehož účetní HPH rostla v průměru o 2,59 % za rok. Svou vůdčí roli pak tento sektor potvrdil v letech 1997 a 1998 a v letech 2001-2003, kdy se stal hlavní hybnou silou ekonomického růstu. Druhého největšího podílu na tvorbě hrubé přidané hodnoty (29,93 %) dosahoval v námi

sledovaném období sekundární sektor. Ačkoliv podíl tohoto sektoru na HPH byl, ve srovnání se sektorem služeb, výrazně nižší, vyznačovala se zde zahrnutá odvětví vyšší dynamikou růstu, když jejich souhrnná účetní hrubá přidaná hodnota rostla ročně v průměru o 3,75 %. Za nejméně významný, a to jak z hlediska podílu na tvorbě HPH (5,26 %), tak z hlediska dynamiky růstu (0,83 %), pak můžeme v letech 1996-2005 označit primární sektor.

Přestože se v letech 1996-2005 česká ekonomika vyznačovala poměrně vysokou dynamikou hospodářského růstu, převažovaly v Česku spíše desinflační tendence, když míra inflace vyjádřená přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen klesla z původních 8,88 % v roce 1996 na konečných 1,86 % v roce 2005. Na meziročním růstu spotřebitelských cen se pak nejvýrazněji podílely ceny bydlení, vody, energií a paliv (podíl na meziroční míře inflace činil v průměru 60,48 %), ceny stravování a ubytování (10,25 procent) a alkoholických nápojů a tabáku (8,37 %). Naopak protiinflačně působily ceny odívání a obuvi a ceny potravin a nealkoholických nápojů, jejichž podíl na růstu cenové hladiny dosahoval výše -3,53, resp. -0,98 %. Cenový vývoj v letech 1993-2005 pak mnohem výrazněji ovlivňovaly tržní ceny, jejichž podíl na celkovém růstu cenové hladiny přesahoval padesáti procentní hranici (55,63 %). Za pozitivní lze označit také vliv cen průmyslových výrobců, které v průběhu tohoto období spíše zaostávaly za růstem spotřebitelských cen, z čehož vyplývá, že k růstu cenové hladiny docházelo především v důsledku tlaků působících na straně poptávky.

Obrázek 2 – Index spotřebitelských cen a index cen průmyslových výrobců v České republice v letech 1996-2005 (meziroční růst, %)

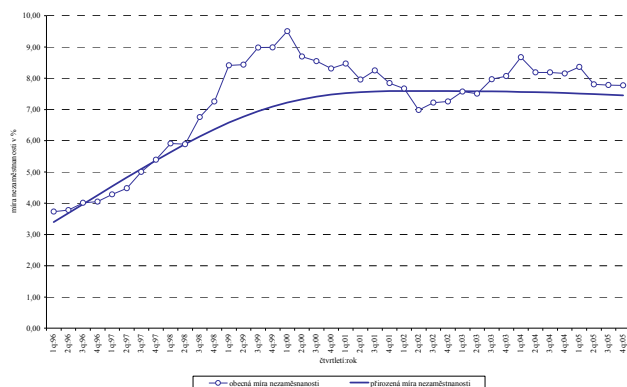

Pramen: Český statistický úřad a vlastní odhad

Vývoj na českém trhu práce byl v letech 1993-2005 ovlivněn řadou faktorů, přičemž za nejvýznamnější můžeme označit proces restrukturalizace, dynamiku růstu domácí i světové ekonomiky a v neposlední řadě, také silně konkurenční prostředí, jež nutilo české firmy

racionalizovat svou výrobní činnost. Vliv těchto faktorů se následně projevil jak v kumulovaném poklesu zaměstnanosti o 4,18 procent (absolutně o 207,98 tis. osob), tak v růstu nezaměstnanosti, když počet osob aktivně hledajících práci vzrostl o 208,75 tis. osob (relativně o 103,65 %). Za hlavní příčinu takto masivní růstu nezaměstnanosti můžeme označit zejména změny ve struktuře české ekonomiky. Tento náš názor pak do jisté míry potvrzuje také kvalifikační struktura nezaměstnaných (uchazeči o zaměstnání bez vzdělání, se základním vzděláním a se středním vzděláním bez maturity se na celkovém počtu nezaměstnaných podíleli 72,13 %), podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu uchazečů o práci (déle než jeden rok hledalo práci 41,07 % nezaměstnaných) a v neposlední řadě také výrazné regionální rozdíly v nezaměstnanosti, jež přímo souvisí s vybudovanou strukturou ekonomiky (rozíl mezi kraji s nejvyšší nezaměstnaností, jimiž byly Ústecký a Moravskoslezský kraj, a krajem s nejnižší nezaměstnaností, tj. hl. m. Prahou, činil v průměru 9,08 %).

Obrázek 3 – Obecná a přirozená míra nezaměstnanosti v České republice v letech 1996-2005 (vlastní odhad, %)

Pramen: Český statistický úřad a vlastní odhad

Poznámka: Údaje o vývoji přirozené míry nezaměstnanosti jsou autorovy vlastní odhady stanovené pomocí Hodrick-Preseottova filtru, jenž byl aplikován na řadu zachycující čtvrtletí údaje o vývoji obecné míry nezaměstnanosti.

Jak jsme již uvedli výše, v letech 1996-2005 vzrostl reálný hrubý domácí produkt kumulovaně o 21,27 %, přičemž celková zaměstnanost poklesla o více než čtyři procentní body. Z daného je tedy zřejmé, že v tomto období byl růst českého HDP provázen rostoucí produktivitou práce, jejíž dynamika růstu dosahovala hodnoty 2,98 %. Přesto nelze tento vývoj označit za příznivý, neboť tempo růstu produktivity práce výrazně zaostávalo za dynamikou růstu reálných hrubých měsíčních mezd (4,12 %), což se následně odrazilo také v růstu jednotkových mzdových nákladů, které tak v letech 1996-2005 rostly v průměru o 1,14 procentních bodů za rok.

Česká republika se v námi sledovaném období vyznačovala také značnou mírou otevřenosti o čemž svědčí rostoucí podíl obrátu zahraničního obchodu na hrubém domácím produktu v běžných cenách, jež v letech 1996-2005 vzrostl z původních 103,70 % na konečných 141,50 %. V důsledku tohoto vývoje docházelo v tomto období v české ekonomice k trvalému prohlubování vnější nerovnováhy, přičemž jedním z vrcholů tohoto procesu byly roky 1996 a 1997, kdy saldo platební bilance definované jako součet sald běžného, kapitálového a finančního účtu a salda chyb, opomenutí a kurzových rozdílů, skončilo deficitem ve výši 22,48 mld. CZK (0,66 mld. EUR), resp. 56,04 mld. CZK (1,54 mld. EUR). Naopak největších přebytků bylo na účtu platební bilance dosaženo v letech 2002 a 2005, a to 216,95 mld. CZK (7,12 mld. USD) a 92,85 mld. CZK (3,09 mld. USD).

3. Monetární kritéria nominální konvergence

3.1. Kritérium cenové stability

Členská země Evropské unie splňuje kritérium cenové stability tehdy pokud ...*vykazuje dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace měřenou v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením, jež nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků.* [5] Hodnotu tohoto kritéria pak stanovuje Evropská centrální banka jako ...*nevážený aritmetický průměr míry inflace ve třech zemích, které dosáhly nejnižší míry inflace, za předpokladu, že tato míra je v souladu s požadavky cenové stability.* [5] Vyjdeme-li z této definice, pak je zřejmé, že v rámci Protokolu o kritériích konvergence (dále také „Protokol“) není referenční hodnota míry inflace zcela jednoznačně stanovena, v důsledku čehož je toto kritérium pro členské země Hospodářské a měnové unie (dále také EMU) cílem, jehož hodnota se neustále mění. Navíc je nutno konstatovat, že poměrně vágní definice tohoto kritéria umožnila, aby jednotliví ekonomové „nejnižší míru inflace, která je v souladu s požadavky cenové stability“ interpretovali několika možnými způsoby. Vyjdeme-li z těchto názorů, pak můžeme referenční hodnotu míry inflace určit jako aritmetický průměr míry inflace, která byla dosažena:

- ve třech zemích Evropské unie s nejnižší mírou inflace (viz kritérium I v tabulce 1),
- ve třech zemích Evropské unie s nejnižší mírou inflace, přičemž do této skupiny nejsou zahrnuty země, kde tato míra nabyla záporných hodnot (viz kritérium II v tabulce 1)
- nebo ve třech zemích Evropské unie, které při nízké míře inflace současně nejlépe naplňují požadavek cenové stability (viz kritérium III v tabulce 1).

Vlastní inflace je pak v jednotlivých členských zemích měřena pomocí klouzavého průměru harmonizovaného indexu spotřebitelských cen.

Z údajů zachycených v tabulce 1 vyplývá, že pokud bychom při stanovení referenční hodnoty nebrali v potaz pouze nízkou míru inflace, ale také schopnost země co možná nejlépe splnit požadavek na cenovou stabilitu (kritérium III), pak by se České republice dařilo plnit příslušné konvergenční kritérium s poměrně značnou rezervou již od roku 2002, a to i přes drobný výkyv v roce 2004. Vyjdeme-li současně z naší predikce vývoje míry inflace pro roky 2006-2008, pak se dá předpokládat, že s plněním tohoto kritéria by česká ekonomika neměla mít problémy ani v budoucnu. Navíc je potřeba poznamenat, že tato referenční hodnota odpovídá také inflačnímu cíli, který si pro toto období u míry inflace stanovila Česká národní banka (cíl byl stanoven na úrovni 3%).

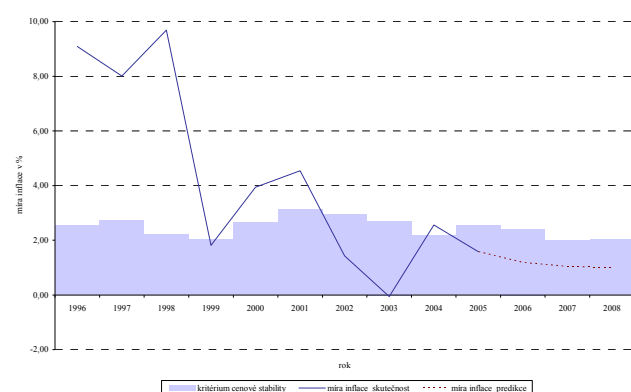
Tabulka 1 – Kritérium cenové stability pro Českou republiku v letech 2002-2008 (HICP, klouzavý průměr, %)

ukazatel	2002	2003	2004	2005	2006 ^p	2007 ^p	2008 ^p
míra inflace	1,42	-0,06	2,56	1,58	1,19	1,04	1,00
kritérium I	2,93	2,70	2,17	2,53	1,74	1,24	2,02
kritérium II	2,93	2,70	2,17	2,53	2,41	2,00	2,02
kritérium III	2,97	2,73	2,17	2,53	2,51	2,36	2,20
plnění kritéria I	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano
plnění kritéria II	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano
plnění kritéria III	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano

Pramen: Eurostat a vlastní výpočet

Poznámka: Údaje o vývoji míry inflace a o vývoji kritéria cenové stability pro roky 2006-2008 jsou autorovy vlastní odhady založené na analýze příslušné časové řady pomocí modelu ARIMA. Roky pro něž byly údaje odhadnuty, jsou označeny symbolem P.

Obrázek 4 – Míra inflace a kritérium cenové stability (kritérium II) v České republice v letech 1996-2008 (HICP, klouzavý průměr, vlastní odhad)

Pramen: Eurostat a vlastní výpočet

V případě kritéria cenové stability můžeme tedy říci, že Česká republika by v následujících letech neměla mít s jeho plněním výraznější problémy. Přesto, jsme nuceni konstatovat, že v oblasti vývoje cenové hladiny se objevují určitá rizika. K tomuto závěru nás vede především náš odhad potenciálního hrubého domácího produktu (viz obrázek 1), z něž vyplývá, že se od 4. čtvrtletí roku 2004 nachází česká ekonomika v expanzní produkční mezeře, přičemž v letech 2004-2005 vzrostla hodnota GAP o 4,93 p. b. Bude-li tento vývoj pokračovat, pak se v Česku dají očekávat poměrně významné inflační tlaky, které by tak mohly být příčinou výraznějšího růstu cenové hladiny a tím pádem také problémů spojených se splněním tohoto kritéria.

3.2. Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

Členská země Hospodářské a měnové unie splňuje kritérium dlouhodobých úrokových sazeb pouze tehdy pokud ...v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. [5] Evropská centrální banka v tomto případě stanovuje referenční hodnotu tohoto kritéria jako ...nevážený aritmetický průměr dlouhodobých úrokových sazeb ve třech zemích, které dosáhly nejnižší míry inflace. [5] Za odpovídající jsou pak v tomto případě považovány úrokové sazby z dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů, přičemž Evropská centrální banka považuje pro výpočet dlouhodobé úrokové sazby za relevantní výnosy do doby splatnosti 10letých vládních dluhopisů na sekundárním trhu.

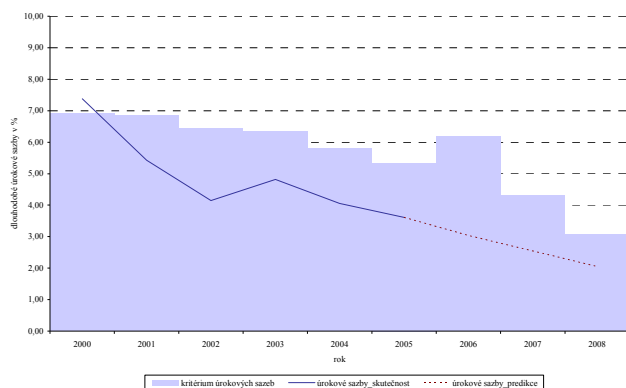
Tabulka 2 – Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb pro Českou republiku v letech 2002-2008 (10leté úrokové sazby z vládních dluhopisů na sekundárním trhu, průměr, %)

ukazatel	2002	2003	2004	2005	2006 ^p	2007 ^p	2008 ^p
úrokové sazby	4,15	4,82	4,05	3,61	3,04	2,54	2,05
kritérium	6,43	6,34	5,81	5,34	6,18	4,30	3,07
plnění kritéria	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

Pramen: Eurostat a vlastní výpočet

Poznámka: Údaje o vývoji dlouhodobých úrokových sazeb a o vývoji kritéria dlouhodobých úrokových sazeb pro roky 2006-2008 jsou autorovy vlastní odhady založené na analýze příslušné časové řady pomocí modelu ARIMA. Roky pro něž byly údaje odhadnuty, jsou označeny symbolem P.

Obrázek 5 – 10leté úrokové sazby z vládních dluhopisů na sekundárním trhu a kritérium dlouhodobých úrokových sazeb v České republice v letech 2000-2008

Pramen: Eurostat a vlastný výpočet

Vydeme-li z predpokladu, že zeměmi s nejnižší mírou inflace jsou země, které v daném období dosáhly nejnižší kladné inflace, pak dospějeme k závěru, že v případě tohoto kritéria neměla v minulosti Česká republika s jeho plněním žádné problémy, přičemž stejný vývoj lze, dle naší predikce, očekáváme také v následujících letech. V případě tohoto konvergenčního kritéria tak můžeme za rizikový faktor označit zejména důvěru, resp. nedůvěru finančních trhů ve stabilizaci českých veřejných finančních. Pokud by v následujících třech letech byla tato důvěra narušena, pak můžeme předpokládat, že dlouhodobé úrokové sazby poměrně výrazně vzrostou.

3.3. Kritérium stability měnového kurzu

Kritérium stability měnového kurzu splňuje ten členský stát, který dle Protokolu o kritériích konvergence ...alespoň po dobu posledních dvou let před šetřením dodržoval fluktuční rozpětí stanovené mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému, aniž by byl směnný kurz vystaven silným tlakům..., přičemž platí, že tento stát v daném období nesměl ...z vlastního podnětu devalvovat dvoustranný střední kurz své měny vůči měně kteréhokoli jiného členského státu. [5] Z této definice tedy zcela jednoznačně vyplývá, že příslušná země je schopna splnit kritérium stability měnového kurzu pouze tehdy:

- je-li v posledních dvou letech před provedením šetřením účastníkem Evropského mechanismu směnných kurzů, jímž je od ledna 1999 mechanismus ERM II,
- dodržuje-li její směnný kurz normální fluktuční rozpětí, tj. pohybuje-li se v rámci tohoto mechanismu blízko své centrální parity

- a nevede-li vývoj devizových intervencí a krátkodobých úrokových diferenciálů vůči eurozóně k výraznému napětí či silným tlakům na tento kurz.

Tabulka 3 – Kritérium stability měnového kurzu pro Českou republiku v letech 2002-2008 (CZK/EUR, CZK/ECU, prosinec)

ukazatel	2002	2003	2004	2005	2006 ^p	2007 ^p	2008 ^p
měnový kurz	30,82	31,84	31,91	29,79	28,58	27,98	27,38
deprecia ce (-15%)	37,27	37,27	37,27	37,27	37,27	37,27	37,27
deprecia ce (-2,25%)	33,14	33,14	33,14	33,14	33,14	33,14	33,14
apreciac e (+15%)	27,55	27,55	27,55	27,55	27,55	27,55	27,55

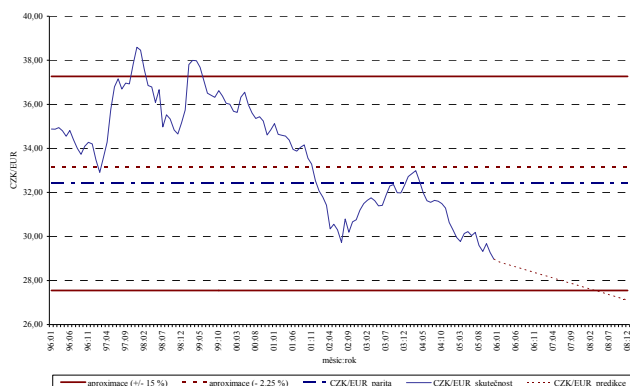
Pramen: Eurostat a vlastní výpočet

Poznámka: Údaje o vývoji měnového kurzu a o vývoji kritéria stability měnového kurzu pro roky 2006-2008 jsou autorovy vlastní odhady založené na analýze příslušné časové řady pomocí modelu ARIMA. Roky pro něž byly údaje odhadnuty, jsou označeny symbolem P.

Za hlavní metodologický problém kritéria stability měnového kurzu pak lze považovat vymezení „normálního fluktučního pásma“, které můžeme v tomto případě definovat jedním ze tří následujících způsobů:

- první možností je stanovit normální fluktuční pásmo tak, jak bylo zamýšleno v době sestavování Smlouvy o založení Evropského společenství, tj. jako pásmo vymezené odchylkou $\pm 2,25\%$ od bilaterální centrální parity, přičemž ve výjimečných případech může tato odchylka dosahovat až $\pm 6,00\%$,
- druhou možností je vyjít z rozhodnutí, které Rada EMI přijala v srpnu 1993 a na jehož základě bylo fluktuční rozpětí rozšířeno na $\pm 15,0\%$
- a poslední, třetí možností je přistoupit na kompromisní řešení, o němž hovoří např. ekonomové ČSOB a v jehož rámci je fluktuční pásmo stanoveno jako pásmo asymetrické, v němž je méně kandidátské země dán větší prostor k apreciaci (apreciační odchylka je stanovena na $+15\%$) a současně menší prostor k depreciační, když příslušná odchylka dosahuje pouze $-2,25\%$.

Obrázek 6 – Nominální měnový kurz CZK/EUR(ECU) a kritérium stability měnového kurzu v České republice v letech 1996-2008

Pramen: Eurostat a vlastní výpočet

Poznámka: Centrální parita byla autorem aproximována pomocí průměrného měsíčního kurzu CZK vůči Euru za období let 1996-2008.

Vydeme-li z výše uvedeného pak je zřejmé, že u České republiky nejsem v současnosti schopni formálně vyhodnotit stupeň naplnění kritéria stability směnného kurzu. Hlavním důvodem pro toto tvrzení je neúčast Česka v mechanismu ERM II a tím pádem také neexistence oficiálně stanovené centrální parity kurzu CZK/EUR. Pokud bychom přesto chtěli, alespoň částečně zhodnotit šance české ekonomiky na naplnění tohoto kritéria, pak bychom pro tyto účely mohli využít například centrální paritu simulovanou pomocí průměru měsíčních kurzů CZK/EUR za období let 1996-2005. Jak je zřejmé z obrázku 6, od prosince roku 2001 je kolísání měnového kurzu české koruny vůči euru menší než hypotetické asymetrické pásmo $[+15\%; -2,25\%]$, přičemž od počátku 2. čtvrtletí roku 2004 dochází k poměrně významným odchylkám tohoto kurzu od jeho centrální parity. Budeme-li se v této situaci striktně držet výše uvedených podmínek, pak můžeme konstatovat, že z důvodu silných apreciačních tendencí české koruny, může mít česká ekonomika v budoucnu s plněním tohoto kritéria určité problémy. Vše však závisí na tom, jaký způsobem budou na hodnocení tohoto kritéria pohlížet jak Evropská komise, tak Evropská centrální banka.

4. Fiskální kritéria nominální konvergence

4.1. Kritérium vládního deficitu

V případě kritéria vládního deficitu vyžaduje Smlouva o založení Evropské unie, aby členské země usilovaly o ...*dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí patrný ze stavu veřejných rozpočtů nevykazujících nadměrný schodek...*, přičemž za nadměrný schodek je považován ten, při němž ...*poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu překročí referenční hodnotu (stanovenou v protokolu o postupu při nadměrném schodku jako 3 % HDP)...* [5] Ačkoliv je toto kritérium poměrně jasně stanoveno, mohou jednotlivé členské země při jeho plnění získat určitou výjimku, a to zejména tehdy pokud poměr

schodku veřejných financí k HDP v minulosti výrazně a nepřetržitě klesal, přičemž v důsledku tohoto vývoje dosáhl tento schodek úrovně, jež je blízká jeho referenční hodnotě, nebo v případě, kdy k překročení referenční hodnoty došlo zcela výjimečně a zároveň dočasně. Vládní deficit je pak v jednotlivých zemích sledován prostřednictvím ukazatele čisté výpůjčky sektoru vládních institucí, jehož hodnota je vypočtena na základě metodiky systému národních účtů ESA 95.

Tabulka 4 – Kritérium vládního deficitu pro Českou republiku v letech 2002-2008 (čisté výpůjčky vládních institucí v metodice ESA 95, prosinec, %)

ukazatel	2002	2003	2004	2005	2006 ^p	2007 ^p	2008 ^p
deficit / HDP	6,80	6,60	-2,90	-2,60	-2,99	-3,23	-3,38
kritérium	3,00	3,00	-3,00	-3,00	-3,00	-3,00	-3,00
plnění kritéria	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ne

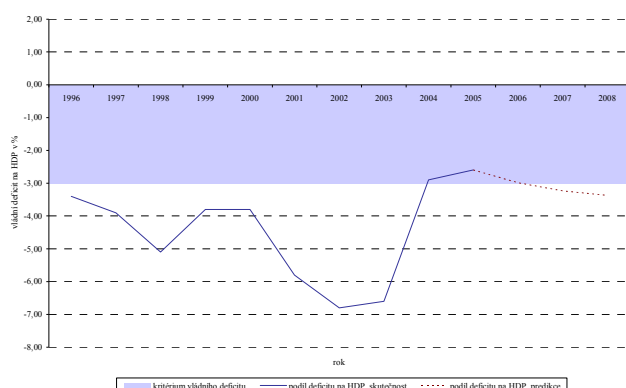
Pramen: vlastní výpočet na základě údajů ČSÚ

Poznámka: Údaje o vývoji podílu vládního deficitu na hrubém domácímu produktu pro roky 2006-2008 jsou autorovy vlastní odhady založené na analýze příslušné časové řady pomocí modelu ARIMA. Roky pro něž byly údaje odhadnuty, jsou označeny symbolem P.

Od března roku 2005, je schopnost členské země naplnit kritérium vládního deficitu výrazně ovlivněna také dílčími úpravami „Paktu stability a růstu“, jež na svém zasedání přijala Rada ministrů financí zemí Evropské unie. Dle těchto úprav:

- může ECOFIN a Evropská komise poté, co členská země zavede povinný fondový systém, zohlednit při hodnocení vývoje vládního deficitu čisté náklady spojené s touto reformou. Toto zohlednění pak bude platné v prvních pěti letech po zavedení reformy a bude mít regresní charakter, což znamená, že v prvním roce bude možno zohlednit 100 % čistých nákladů, přičemž v následujících čtyřech letech bude tento objem postupně klesat, a to na 80, 60, 40 a 20 %,
- jsou členské země povinny dodržovat střednědobý cíl, jímž je udržení téměř vyrovnaného či přebytkového státního rozpočtu, což znamená, že u zemí s nízkým zadlužením a vysokým potenciálním růstem může podíl cyklicky očištěného vládního dluhu na HDP dosáhnout ve středně dlouhém období výše -1%, kdežto u zemí s vysokým zadlužením a nízkým růstovým potenciálem, musí být státní rozpočet buďto vyrovnaný, nebo přebytkový,
- by členské země eurozóny a ERM II měly své predikce ohledně vývoje v oblasti veřejných rozpočtů založit na stejných předpokladech jako Evropská komise.

Obrázek 7 – Podíl čistých výpůjček vládních institucí (metodika ESA 95) na HDP a kritérium vládního deficitu pro Českou republiku v letech 1996-2008

Pramen: Eurostat a vlastní výpočet

Z údajů zachycených na obrázku 7 je zřejmé, že od roku 1996 do roku 2003 nebyla Česká republika schopna kritérium vládního deficitu úspěšně splnit. V této souvislosti je pak nutno konstatovat, že s podobnými problémy se bude česká ekonomika s největší pravděpodobností potýkat také v následujících třech letech, což do jisté míry potvrzuje i již výše zmiňovaný materiál „Příprava státního rozpočtu České republiky na rok 2007 a střednědobého výhledu na léta 2008 a 2009“. Jinými slovy řečeno, česká ekonomika by měla být schopna toto kritérium opětovně plnit teprve od roku 2009. Naši prognózu vládního deficitu tak můžeme označit za velmi optimistickou.

4.2. Kritérium vládního dluhu

V případě vládního dluhu hovoří Smlouva o tom, že ...členský stát EU nesplňuje požadavky dodržování rozpočtové kázně... pokud ...poměr veřejného zadlužení k hrubému domácímu produktu překročí doporučenou hodnotu (stanovenou v protokolu o postupu při nadměrném schodku jako 60 % HDP).... [5] Podobně jako u kritéria vládního deficitu, také u kritéria vládního dluhu může být příslušné členské zemi udělena výjimka v okamžiku, kdy se poměr veřejného zadlužení k HDP dostatečně snižuje a současně se uspokojivým tempem blíží ke stanovené referenční hodnotě. Za vládní dluh je pak v tomto případě považován celkový hrubý dluh sektoru vládních institucí, jenž je také v tomto případě vypočten na základě metodiky systému národních účtů ESA 95.

Tabulka 5 – Kritérium vládního dluhu pro Českou republiku v letech 2000-2008 (celkový hrubý dluh sektoru vládních institucí v metodice ESA 95, prosinec, %)

ukazatel	2002	2003	2004	2005	2006 ^p	2007 ^p	2008 ^p
dluh /	28,80	30,00	30,60	30,50	31,73	33,45	35,37

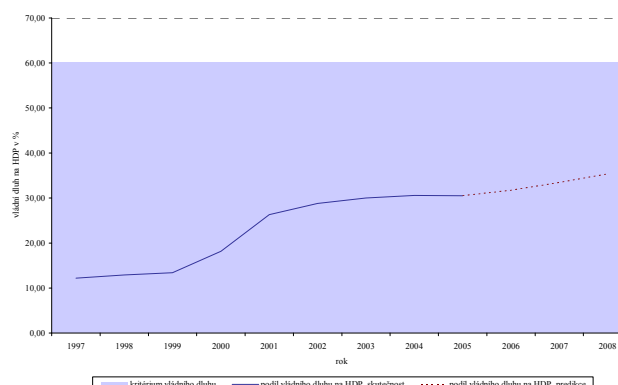
HDP	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00
kritérium	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00
plnění	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
kritéria	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

Pramen: Eurostat a vlastní výpočet

Poznámka: Údaje o vývoji podílu vládního dluhu na hrubém domácím produktu pro roky 2006-2008 jsou autorovy vlastní odhady založené na analýze příslušné časové řady pomocí modelu ARIMA. Roky pro něž byly údaje odhadnuty, jsou označeny symbolem P.

Vyjdeme-li z údajů zachycených v tabulce 5, pak je zřejmé, že kritérium vládního dluhu bylo a v budoucnosti s největší pravděpodobností také bude, jediným kritériem, s jehož splněním nebude mít česká ekonomika vážnější problémy.

Obrázek 8 – Podíl celkového hrubého dluhu sektoru vládních institucí (ESA95) na HDP a kritérium vládního dluhu v České republice v letech 1997-2008

Pramen: Eurostat a vlastní výpočet

5. Závěr

V úvodu této stati jsme uvedli, že v souvislosti s návrhem rozpočtu na rok 2007 se v České republice rozhořela poměrně bouřlivá debata spojená s termínem přijetí společné evropské měny euro. Máme-li říci, zda je Česko schopno tomuto závazku dostát do roku 2010, pak musíme konstatovat, že s největší pravděpodobností nikoliv, a to zejména z důvodu neschopnosti splnit kritérium veřejného deficitu. Vyjdeme-li z předpokladu, že česká vláda bude schopna toto kritérium naplnit teprve v roce 2009, pak bychom mohli očekávat, že v tomtéž roce Česko vstoupí do kurzového mechanismu ERM II, což by znamenalo, že členskou zemí eurozóny se Česká republika nestane dříve než v roce 2011.

Tabulka 6 – Plnění Maastrichtských kritéria nominální konvergence Českou republiku v letech 2000-2008

ukazatel	2002	2003	2004	2005	2006 ^p	2007 ^p	2008 ^p
cenová	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano

stab.							
dlouh.							
úr. saz.	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
měnový	Česká republika nebyla členem						
kurz	ERM II						
vládní							
deficit	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ne
vládní							
dluh	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

Pramen: Eurostat, OECD a vlastní výpočet

Poznámka: Roky pro něž byly údaje odhadnuty, jsou označeny symbolem P.

- [11] TŮMA, Z.: Česká ekonomika a vstup do eurozóny. www: www.cnb.cz/pdf/tuma_hnclub_bratislava_1005.pdf.

Literatura:

- [1] ČSOB: Jak směrodatná jsou Maastrichtská kritéria? Ekonomický měsíčník. Listopad 2004. www: www.csob.cz/ft/zpr.asp?prmKod=FT1.5&archiv=archiv.
- [2] ČSOB: Reforma PRS: d'ábla hledejme v detailech. Ekonomický měsíčník. Březen 2005. www: www.csob.cz/ft/zpr.asp?prmKod=FT1.5&archiv=archiv.
- [3] ČSOB: Vítejte v klubu! Ekonomický měsíčník. Duben 2004. www: www.csob.cz/ft/zpr.asp?prmKod=FT1.5&archiv=archiv.
- [4] ČSÚ: Roční národní účty. www: dw.czso.cz/pls/rocenka/rocenka.indexnu.
- [5] ECB: ECB, ESCB a Eurosystem. www-stránka: www.ecb.int/ecb/orga/escb/html/index.cs.html.
- [6] EUROSTAT: Eurostat data. www: epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=EU_MAIN_TREE&depth=1.
- [7] MF ČR: Konvergenční program České republiky (aktualizovaná verze). www: www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/konvergen_programy.html.
- [8] MF ČR: Ministerstvo financí dnes odeslalo do vlády návrh státního rozpočtu na rok 2007 se schodkem 88 miliard. www: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/tiskove_zpravy_27468.html?year=2006.
- [9] MF ČR: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou. www: www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/eu_dokumenty_14184.html.
- [10] TULEJA, P.: The Czech Republic on the Road to the Euro-zone – Nominal Convergence Criteria. In Poloucek, S., Stavarek, D. (eds.): *Future of the Banking after the Year 2000 in the World and in the Czech Republic*. X. Karviná: OPF SU v Karviné, 2005. s. 1939-1954. ISBN: 80-7248-342-0.